

MUSIQIY QOBILIYATLAR RIVOJLANISHINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Raxmonberdiyeva Surayyo

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti o'quvchisi

E-mail: raxmonberdiyevasurayyo@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada qobiliyat musiqiy faoliyat uchun eng muhim bo'lgan xususiyatlardan biri ekanligi va bu qobiliyatni rivojlantirish uchun o'qituvchi har bir bolani doimiy ravishda individual tarzda sinchklab o'rganib borishi, ulardagi qobiliyatlarni aniqlab, turli usul va vositalarni qo'llab ish tutishi lozim. O'quvchida avvalo o'z – o'ziga ishonch hissini tarbiyalash, uni rag'batlantirish orqali qobiliyatni rivojlanishi haqida so'z boradi

Kalit so'zlar: Qobiliyat, xotirasi, diqqati, ovoz imkoniyatlari, musiqiy eshituv, sof unison, nazariy va amaliy ijrochilik, faoliyat, sozlanish, jo'rnavozlik

Аннотация: В статье утверждается, что способность является одним из важнейших признаков музыкальной деятельности, и для развития этой способности педагог должен постоянно внимательно изучать каждого ребенка в отдельности, выявлять его способности, работать с использованием различных методов и средств. В первую очередь речь идет о развитии у учащегося уверенности в себе и развитии способностей путем ее поощрения.

Ключевые слова: Способности, память, внимание, вокальные данные, музыкальный слух, чистый унисон, теоретическое и практическое исполнение, активность, настройка, аккомпанемент.

Musiqi bilan shug'ullanish va muayyan natijaga erishish insondan umumiy va maxsus qobiliyatlarning ma'lum bir majmuni, uyg'unligini talab qiladi. Qobiliyat deganda insonni biror ijtimoiy faoliyat turini muvaffaqiyatli bajarishga layoqatini ifodalaydigan xususiyatlari tushuniladi.

Pedagogika fanida qobiliyat tushunchasiga – insonni kamol toptirish uning qobiliyatlarini rivojlantirishdir degan metodologik qoidaga amal qilgan holda ta'rif beriladi. Qobiliyat musiqiy faoliyat uchun eng muhim bo'lgan xususiyatlardandir. Chunki, endigina birinchi sinfga kelgan o'quvchilarni tabiiyki musiqiy eshituvi, qiziqishi, xotirasi, diqqati, ovoz imkoniyatlari, eng muhimi qobiliyatlari turli darajada bo'ladi. Musiqi darslarining eng asosiy faoliyatlaridagi pedagogik jarayon o'quvchilarni yaxlit qamrab olish, ularni amaliy ijrochilik layoqatlarini uyg'unlikda, ma'lum bir barqaror tanglik darajasida shakllantirishni taqazo etadi. Bu ayniqsa qo'shiq kuylash faoliyatida yorqin namoyon bo'ladi. Kuylashda sof unisonga erishish, sozlanish, jo'rnavozlik qilish, ansambilikka erishish, turli murakkablikdagi asarlarni

butun sinf jamoasini ya'ni xor "bir butun organizm" tarzida ijro etishlariga erishish, o'quvchilarni musiqiy qobiliyatlarini yuqori darajada yaqinlashtirish, vazifasini ko'ndalang qo'yadi.

Musiqiy qobiliyati yaxshi rivojlanmagan bolalarni musiqiy uquvi "sust" bo'ladi. Bu esa musiqiy eshituv va musiqiy xotirasini sustlashuviga ham salbiy ta'sirini ko'rsatadi. Shu sababli qobiliyatni shakllantirish va rivojlantirish uchun yashirin qobiliyatlarni yuzaga chiqarish uchun mumkin bo'lgan pedagogik faoliyatni tashkil etish zarur. Mashhur pedagog va psixologlar qobiliyatga inson shaxsining o'ziga xos xususiyati sifatida baho berishadi va uni ma'lum faoliyatlar bilan bog'liq holda qaraydilar hamda tegishli faoliyatsiz umuman qobiliyat bo'lmasligi yoki rivojlanmasligi mumkin deb hisoblaydilar. Bu holni musiqa yo'nalishida ham yaqqol ko'rish mumkin. Ayrim o'quvchilarni musiqiy iqtidorlariga baho berganimizda musiqiy o'quvi – eshitish, xotirasi, ijrochilik mahorati, o'z taassurotlarini ifodali qilib so'zlab berishi va boshqalar "qobiliyatli" degan iborani qo'llaymiz. Ovozi tonga tushmaydigan musiqiy eshituvi sust, qo'shiq ohangini, aytim yo'lini tezda o'zlashtirmaydigan musiqiy uquvi – xotirasi sust hamda o'z fikrlarini mazmunli ifoda eta olmaydigan o'quvchilarga nisbatan "qobiliyatsiz" iborasini ishlatamiz. Qobiliyatlilik va qobiliyatsizlik esa bola shaxsi shakllanishining juda ko'p psixologik va fiziologik omillariga bog'liqdir. Bunda irsiyat, oila muhiti, bola ulug'aygan atrof – muhit, ijtimoiy sharoitlar muhim o'rin tutadi. Inson umuman olganda butkul "qobiliyatsiz" bo'lishi mumkin emas. Har bir shaxs u yoki bu darajada qobiliyatga ega bo'ladi. Bu sifat har bir shaxsda turli darajada zohir bo'ladi. O'z qobiliyatini yaxshi namoyon etaolmaslik ham insonning psixologik holatini natijasi bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Bunday vaziyatlarda o'qituvchi – pedagog bola shaxsini yashrin qobiliyatini yuzaga chiqarishga harakat qilmog'i lozim bo'ladi. Shaxsning yashirin qobiliyatlariga uning o'ziga xos xususiyatlari sifatida qaralganda bu xususiyatlar uning yanada kamol topishiga, ya'ni musiqiy qobiliyatini rivojlanishiga asos bo'ladi.

Musiqa mashg'ulotlari bola shaxsining psixik faoliyati namoyon bo'lishining o'ziga xos shakllaridan biri ekanligi sababli musiqa pedagogikasi umumiy pedagogika hamda fiziologiya fanlarining ilmiy yutuqlari va xulosalariga tayangan holda ish tutmoqni ma'qul topadi.

Ta'lim jarayonida bolani musiqiy qobiliyatlarini o'sishiga yordam beradigan ish shakllari, usul va vositalarni tanlash, ularni mahorat bilan qo'llash uchun bola shaxsining individual xususiyatlarini yaxshi o'rganish, bilish kerak. Musiqiy qobiliyatlar barvaqt, ko'pincha bolalar musiqa bilan maqsadga muvofiq ravishda shug'ullanishni boshlashdan ancha ilgari yuzaga keladi.

Umumta'lim maktablarining boshlang'ich sinf musiqa darslarida ayrim musiqiy uquvi, ya'ni, "qobiliyati" sust o'quvchilarni musiqiy qobiliyatini rivojlantirish

uchun ularni avvalo yaxshi o'rganish lozim. Bu bolada ko'pincha qo'shiq kuylash, bolalar cholg'u asboblarida chalish, musiqaga ritmik jo'r bo'lish, musiqaga mos harakatlar bajarish jarayonida namoyon bo'ladi.

Musiqiy qobiliyatlarga musiqani anglash, tasavvur etish, musiqani tinglay olish, muayyan badiiy mazmuni ko'z oldiga keltirish, kuylashda tovushni aniq intonasiya qilish, ritmni his qilish va maxsus ijrochilik bilan bog'liq xususiyatlar kiradi. Bu xususiyatlarni birortasi ta'lim jarayonida "passiv" namoyon bo'lar ekan, bu bolani o'z qobiliyatini yaxshi namoyon qila olmaganligi yoki shu yo'nalishda "qobiliyati" rivojlanmaganligidan dalolat beradi. Shunday hollarda musiqa o'qituvchisi har bir bolani musiqiy qobiliyatlarini yaxshi o'rganib borishi, bolalar bilan individual yoki ularni turli darajadagi guruhlariga bo'lib ish olib borish samarali ish shakllaridan hisoblanadi. Tabiatan berilgan nasliy qobiliyatni inkor etmagan holda shuni aytish joizki, har bir jismonan sog'lom bolada musiqiy idrok, musiqiy eshitish, ijrochilik qobiliyatini shakllantirish mumkin. Bu jarayonda bolaning nasliy yoki tabiiy qobiliyati emas, o'qituvchining kasbiy mahorati, darsda qo'llaydigan metodikasi muhim ahamiyat kasb etadi. Albatta, bir xil sharoitda, masalan, musiqa darslarida bir sinfda, bir o'qituvchida ta'lim – tarbiya olayotgan o'quvchilarning o'zlashtirish darajasi har xil bo'ladi. Shuning uchun insonni xarakteri, psixologik, fiziologik imkoniyatlari, qiziqishlarining shakllanish jarayoni juda murakkabdir. Shu tufayli musiqa o'qituvchilaridan har bir o'quvchining individual xususiyatlarini, musiqiy eshituvi, xotirasi, amaliy ijrochilik xususiyatlarini o'rganib borish, har bir darsda ularni hisobga olgan holda mashg'ulotlarni tashkil etishni talab qilinadi.

Shuningdek o'qituvchi har bir bolani doimiy ravishda individual tarzda sinchklab o'rganib borishi, ulardagi qobiliyatlarni aniqlash, ro'yobga chiqarish, o'rinli usul va vositalarni qo'llab ish tutishi, o'quvchida avvalo o'z – o'ziga ishonch hissini tarbiyalash, uni rag'batlantirish, sahnaga, ko'pchilik oldiga takror va takror chiqarish muhim rol o'ynaydi. Musiqa mashg'ulotlarini pedagogik va metodik jihatdan to'g'ri tashkil qilinishi, uyushtirilishi, darslarni qiziqarli, turli metod, usul, ko'rgazmali va texnik vositalardan unumli foydalanib o'tkazish o'quvchilarda darsga qiziqishlarini oshishiga olib keladi. Qiziqish esa o'z navbatida bolalarda uni o'rganish, kuylash, nazariy va amaliy ijrochilik ko'nikma va malakalari yetarli darajada o'rganishga xoxish – istak, rag'batni kuchayishiga sabab bo'ladi. Aynan mana shu omillar ularning musiqiy qobiliyatlari shakllanishi jarayonini tezlashuviga ham samarali ta'sir ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. G.Sharipova. Musiqa o'qitish metodikasi. "Musiqa" nashriyoti,- T., 2014y
2. Ibrahimjanova G.I. Musiqiy tovushlarning xususiyatlari. // Scientific Journal: "Oriental Renaissance". 4-2022.

3. Ibrahimjanova G.A. Musiqiy-nazariy fanlarni o'qitish metodikasining o'ziga xosliklari. // Ilmiy jurnal: TDPU Ilmiy axborotlari. 2022/ 6- son.
4. Raxmonberdiyeva, S. M. (2021). MUSIQA DARSLARIDA BOLALARNING MUSIQIY IJODIY FAOLIYATINI SHAKLLANTIRISHNING SAMARADORLIGI. *Интернаука*, (19-6), 15-16.
5. Raxmonberdiyeva, S. M. (2020). OQUVCHILAR ESTETIK DIDINI SHAKLLANTIRISHDA MUSIQA TINGLASH FAOLIYATINING TUTGAN ORNI. *Интернаука*, (1-3), 67-69.
6. Shukurova, N. G. (2021). COMPUTER TECHNOLOGY IN MODERN MUSIC EDUCATION. *Academic research in educational sciences*, 2(2), 1086-1089.
7. Shukurova, N. Pedagogical and Psychological Fundamentals of Teacher Professional Competence. *JournalNX*, 679-681.
8. Raxmonberdiyeva, S. (2022). MTT DA BOLALARNI MAQOM ASARLARI TINGLATISHGA O'RGATISH VA UNI IDROK QILISH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH.
9. Shukurova, N. (2023). MUSIQIY-RITMIK MASHQLARNING BOLALARNI UMUMIY RIVOJLANISHIDAGI AHAMIYATI. *Innovative Development in Educational Activities*, 2(1), 57-60.